

SÜRTÜK 1937

Mahmut Yesari 1895-1945

GENEL BAKIŞ

"Kaleminden kazanan yazar"lar arasında değerlendirebileceğimiz Mahmut Yesari, hayatı boyunca geçimini yazdığı eserlerden kazanmıştır. Bu nedenle edebiyatın çok çeşitli mecralarında kalem oynamış ve çok sayıda eser kaleme almıştır. Dönemindeki diğer yazarların aksine belirli bir zümre için yazmamış, toplumsal sorunları kendine has bir bakış açısıyla ele almıştır. Bu bakış açısının en dikkate değer ürünü, Türk Edebiyatı Tarihi'nin ilk işçi romanı olan "Çulluk (1927)" adlı eseridir. Bunun yanı sıra çok sayıda eser kaleme almış olan her yazar gibi yer yer tekrara düşmüş, bazı eserlerinde dikkate değer bir estetik seviye yakalayamamıştır. En nihayetinde yazarın en dikkat çekici yönü, yaptığı çok keskin karakter analizleri ve gözlemleridir. Yazar bu gözlem gücünü, sıradan yaşamın, eğlence hayatının bizzat içerisinde geçirdiği, ardından verem hastalığıyla sonlanmış olan yaşam tarzından almıştır.

Yazar "Sürtük" adlı eserinde sokaklara alışmış bir karakterin, lüks yaşama geçtikten sonra deneyimlediği karakter dönüşümünü ele almaktadır. Söz konusu değişim yaşanırken okuyucuyu iki farklı toplumsal sınıf arasındaki farklılık ve çatışmaları, yer yer çıplak gerçekliğin keskin tasvirleriyle birlikte düşündürmektedir.

KİŞİLER

Sürtük (Mediha) Sokaklarda büyümüş olan Sürtük, bir sokak dalaşına karıştıktan sonra kendisini zenginlerin yaşadığı bir semte atmış ve rastgele bir eve girmiştir. Evin Erkeği (Macit) ile tanışması sonrasında onu açık sözlü oluşuyla etkilemiştir. Bunun üzerine Macit Sürtük'ü eve almış ve bakımını üstlenmiştir. Ancak kısa bir süre içerisinde Sürtük, eserin temel dinamiğini oluşturan bir ahlaki dönüşüm geçirecektir.

Evin Erkeği (Macit) Bir köşkte, hizmetçisiyle birlikte yalnız başına yaşayan bir entelektüeldir. Sürekli bir şekilde hayatı sorgulamaktadır. Sevgilisinin evden ayrılmasıyla birlikte olaylar gelişmeye başlar. Tesadüfi bir şekilde tanıştığı Sürtük'ün samimiyetinden etkilenmiş ve ona acıyarak evine almıştır. Ancak Sürtük'ün yaşayacağı "beklenmedik" ahlaki dönüşümü hayretle karşılayacaktır.

Yaşlı Kadın (Hayriye) Macit'in ilk sevgilisinin onu terk etmesinde büyük rolü olan, dolandırıcı bir kişiliktir. Macit'in komşusudur. Genç kızları çevresinde toplayıp onların aklını çelmekte ve kirli işlerine alet etmektedir. Aynı taktiği Sürtük'e de uygulamış fakat başarısız olmuştur.

Genç Komşu (Hayri Akarsel) Sürtük'ün yaşadığı ahlaki dönüşümden sonra birlikte vakit geçirdiği zengin züppelerden biridir. Sürtük, Hayri'yi soylu bir aileden geldiğini söyleyerek kandırmıştır.

-Yan karakterler-

Genç Kadın
Hizmetçi Kız
Bahçıvan
Yeni Hizmetçi Kız
Komşu Hizmetçi Kız
Yaşlı Komşu
Sivil Taharri
Bekçi
Sabıkalı
Yeni Bahçıvan
Mağaza Adamı

ÖYKÜ

Genç Kadın evi terk eder Genç kadın telaşlı bir şekilde evden ayrılmaya çalışmaktadır. Evi geri dönmek üzere terk edecektir ancak bundan kimseye bahsetmemiştir. Tam dışarı çıkacakken Evin Erkeği'ne rastlar. Genç Kadın, nereye gideceğini gizlemek istediğinden yalan söylemeye çalışır. Kendisine dün terziden gelen telefon nedeniyle elbise seçmeye gideceğini söyler. Ancak Evin Erkeği bu yalanın farkına varır. Ardından ikili arasında bir münakaşa başlar. Evin Erkeği, Genç Kadın'ın Hayriye adındaki yaşlı komşu kadınla görüşmesini istemez zira bu kadına hiç güvenmemektedir. Ancak buna rağmen Genç Kadın ısrarla Hayriye'yle görüşmektedir. İkilinin yaşadıkları münakaşa iyice büyür ve en sonunda Genç Kadın kapıyı çarpıp dışarı çıkar. Bir önceki geceden eşyalarını da gizlice dışarı çıkarmıştır ve artık geri dönmeyecektir.

Sürtük aniden köşke gelir Üstü başı dağınık, bakımsız ve sokakta yaşadığı her halinden belli olan Sürtük, bir gün aniden Evin Erkeği'nin köşküne gelir. Sokaktaki serserilerle yaşadığı bir dalaşmanın ardından kaçmış ve kendisini şehrin bu yakasına atmıştır. Şimdi hem serserilerden hem de polislerden saklanmak için kalacak bir yer aramaktadır ve rastgele bu köşke girmiştir. İçeri girdikten kısa bir süre sonra Evin Erkeği'yle karşılaşır. İkili arasında başlayan uzun muhabbet süresince Sürtük, kaldırımlarda yaşayarak geçimini sürdürdüğünü ve yoksullukla geçen tüm yaşamını Evin Erkeği'ne anlatır. Evin Erkeği, Sürtük'ün açık sözlü oluşundan etkilenmiştir ve ona güvenmeye başlar. Zaten yalnız başına yaşadığı için kaybedecek hiçbir şeyi yoktur. Bu nedenle Sürtük'ü evine alıp ona göz kulak olmaya karar verir.

Hayriye'nin Sürtük'ü yoldan çıkarma planı Sokaklarda büyüdüğü için ev hayatına alışık olmayan Sürtük, kısa bir süre içerisinde gözle görülür bir değişim yaşar. Artık eski, yıpranmış Sürtük'ün yerine göz alıcı güzelliğe sahip yeni bir kişi gelmiş gibidir. Güzelliğiyle herkesin dikkatini çeker. Bir gün, Evin Erkeği Macit'in sevmediği Hayriye adındaki komşu, Sürtük'ün hâlâ gözü açılmamışken aklını çelmek ve onu kendi evinde hayat kadını olarak çalıştırmak için gizlice Macit'in köşküne girer. Evin hizmetçisiyle işbirliği yapmıştır ve Macit evde yokken Sürtük'ü karşısına alıp konuşmaya başlar. Onun kanına girmek için, vefat etmiş olan kızını özleyen iyi kalpli bir yaşlı kadın rolüne bürünür ve bütün ihtiyaçlarını karşılamak üzere Sürtük'ü kendi evinde yaşamaya davet eder. Ancak Hayriye'nin planları suya düşer zira Macit'in güvenini boşa çıkarmayan Sürtük, olan biteni Macit'e anlatır. Böylece hem hizmetçi kızın hem de Hayriye'nin foyası ortaya çıkmıştır.

Komşuların Sürtük'ten duydukları şikayet Sürtük'ün artık eve yerleştiğinden emin olan komşular, bir araya gelip seçtikleri mülayim tipli bir adamı Macit'in evine gönderirler. Niyetleri, adamın Macit'i tatlı dille Sürtük'ü evden göndermeye ikna etmesidir. Mahalleli, ahlaki bir baskı oluşturmak niyetindedir. Ancak Macit, eve gelen adamı çok ikna edici bir dille yola getirir ve mahalleliye karşı Sürtük'ü savunur. Onu acıdığı ve sokakta bırakmak istemediği için eve aldığını söyler. Böyle bir hayırseverliğin, ahlâksızlık olarak görülemeyeceğini belirtir ve adamı ikna ederek geri gönderir.

Polisler Sürtük'ü aramaktadır Hayriye'nin gizlice eve girdiği gün Macit polis karakolundan çağırılmıştır. Çağırılma nedeni, aynı semtte yakalanan bir hırsızın kimliğini ve niyetini öğrenmektir. Nitekim, Macit'in evine kısa bir süre önce Sürtük'ü aldığı bilinmektedir. Bu nedenle polisler, organize bir suçtan şüphelendikleri için hırsızla Sürtük'ü yüzleştirmek istemektedirler. Macit eve döndüğünde durumu Sürtük'e anlatır. Oldukça telaşlanan Sürtük, ne yapacağını şaşırır zira köşkü terk edip tekrar sokaklara düşmekten korkmaktadır. Ancak ona kol kanat geren Macit, Sürtük'ü cesaretlendirir. Macit, hırsızın Sürtük'ü tanısa da, yeni hâlimden onun kim olduğunun farkına varamayacağını düşünmektedir. Tam da düşündüğü gibi olur, polisler köşke gelip hırsızla Sürtük'ü yüzleştirdiklerinde hırsız, Sürtük'ü tanıyamaz. Bunun üzerine çok mutlu olan Sürtük, ağlayarak Macit'e sarılır ve kendisini asla bırakmamasını söyler.

Sürtük'ün geçirdiği ahlaki değişim Aradan geçen uzun bir sürenin ardından Sürtük (yeni ismiyle Mediha), lüks hayata kendisini kaptırmıştır. En pahalı mağazalardan kıyafet siparişleri vermekte ve günün büyük bir kısmını dışarıda eğlenerek geçirmektedir. Macit'se evde yalnız başına kalmıştır ve Sürtük'ün geçirdiği dönüşümü hayretle gözlemlemektedir. Sürtük artık komşu köşklere zengin erkeklerle birlikte vakit geçirmeye ve Macit'i önemsememeye başlamıştır. Macit'in dışarıda olacağını düşündüğü bir gün Sürtük, çok lüks bir mağazanın görevlisini elbise seçmek için eve çağırmıştır. Dahası, komşu köşkteki Hayri adında genç ve züppe bir erkekle dışarıda buluşmak üzere sözleşmiştir. Ancak düşündüğünün aksine o gün Macit evden dışarı çıkmamıştır.

Sürtük'ün evden ayrılışı Plajdan eve dönen Sürtük, Macit'i evde görünce çok şaşırır. Onun yokluğunu fırsat bilip kurduğu planların hepsi suya düşmüştür. Macit'le karşılaştığında alttan alıp onun suyuna gitmeye çalışır. Ancak tam o sırada dışarıdan bir araba sesi duyulur. Züppe komşu Hayri, Sürtük'ü almaya gelmiştir. Macit genç adamı eve davet eder. Sürtük dışarı çıkmak için hazırlanırken genç adamın ağzını arar. Duydukları Macit'i hayrete düşürmüştür zira Sürtük, kendisini çok zengin ve soylu bir ailenin üvey kızı olarak tanıtmıştır. Kendisine sosyete kimliği vererek zengin insanların dostluğundan faydalanmaya başlamıştır. Bunları duyan Macit, Sürtük'ün o gün dışarı çıkmasına izin vermez. Ancak kafasının dikine gitmeye alışkın olan Sürtük, eğer giderse bir daha geri dönemeyeceğini bildiği halde Hayri'yle dışarı çıkar. Macit'in şaşkınlığıysa hâlâ sürmektedir ve kendi kendine şunu söyler: "Buraya geldiği zaman evden; insanlardan korkuyordu. Kaldırımından apartmana yükseldi... Artık insanlar ondan korksunlar..."

TEMALAR

Karakter / kişilik dönüşümü Eserin temel dinamiğini oluşturan tema, farklı toplumsal sınıflar arası geçişlerde yaşanan karakter dönüşümüdür. Nitekim Sürtük ismindeki temel karakter de, sokaklarda büyümüş olan sefil fakat buna rağmen dürüst bir kişilikken, lüks yaşama alıştıktan sonra keskin bir ahlaki dönüşüme uğramıştır. Yeni hayat tarzının ve sosyal ilişkilerin gereksinimleri doğrultusunda yalan söylemeyi öğrenmiştir.

Sınıfsal gerilim İlk temayla bağlantılı bir şekilde eserin merkezinde yer alan bir diğer tema, farklı sınıflar arasındaki toplumsal gerilimdir. Keza Sürtük karakteri değişim geçirmeden önce, üst sınıfa mensup insanlardan ve hayattan korkmaktadır. Bu korku, kolonize edilmeden önce uygar insanlardan korkan kabile mensuplarının korkusuna benzer. Ancak Macit'le yaşamaya başladıktan sonra geçirdiği dönüşüm sonrasında, yeni yaşamın gereklerine uygun bambaşka bir ahlâka sahip olur. En nihayetinde alt ve üst sınıflar arasındaki kültürel çatışma gözler önüne serilmiştir.

KARAKTER ANALİZİ

Sürtük (Mediha) (Gözü açık / Korkak)

Karakter Sürtük, sokaklarda büyümenin verdiği tecrübe vesilesiyle gözü açık bir kişiliğe sahip olmuştur. Macit'le tanıştığında onun yaşamındaki çeşitli unsurları sivri bir zekâyla sorgular ve kendi sefil yaşamıyla kıyaslar. Ancak aynı zamanda, tanıştığı bu yeni yaşamdan korkmaktadır. Bu korkulu karakter yapısı, üst sınıfın yaşamına alıştıktan sonra onlar tarafından dışlanma korkusu olarak kendisini belli edecektir.

Aktivite Sokak kaldırımlarında yaşamaktadır. Ancak yakın bir zamanda sokakta karıştığı bir olay nedeniyle kendisine yeni bir semt ve hayat arayışı içerisinde girmiştir. Bu arayış sonucunda Macit'le tanışır. Macit'in kendisine acıyıp evine alması sonucunda geçirdiği karakter dönüşümü, ona lüks yaşamın avantajlarını sunmuştur. Sürtük de bu avantajları kaybetmemek için çabalamaktadır.

ÖRNEK ANILAR

Gözü açık Macit'le ilk tanıştığında onu gözü açık oluşuyla etkilemiş olan Sürtük, yeni hayatını yadırgadığı ilk zamanlarında bu özelliğini kaybetmiş gibi şaşkındır. Bu nedenle Macit, onun gözü açık biri olduğunu hatırlatma ihtiyacı hisseder. "Evet... bir şey anlamadığını, anlayamadığını, görüyorum. Sen, gözü açık bir kızdın... Fakat evin içine girince bilmem ne oldu? Sersemledin gibi..."

Korkak Sürtük köşke taşındıktan sonra güzelliğiyle çevredekileri etkilemiştir. Macit, komşu köşklenden birindeki genç bir erkeğin Sürtük'e ilgi duyduğunu öğrenir. Sürtük, bu haberi Macit'ten aldıktan sonra onun tavrından ve kendisini kapı dışarı edeceğinden korkar ve hemen savunmaya geçer. "Canın mı sıkıldı? Ben bir şey yapmadım ki... Hem o delikanlı, kimse, ne yüzünü gördüm ne de işaret ettim."

Evin Erkeği (Macit) (Alaycı / Soğukkanlı)

Karakter Hayata karşı alaycı bir tavır takınmış olan Macit, yaşadığı olaylara soğukkanlılıkla yaklaşan bir karakterdir. İlk sevgilisinin evden kaçışını olgunlukla karşılar. Sürtük'le beraberken yaşadığı tüm olaylar ve gerilimler boyunca Macit soğukkanlılığından taviz vermemiştir.

Aktivite Tek başına büyük bir köşkte yaşamaktadır. Entelektüel bir kişiliğe sahip olan Macit, öğretmen olarak görev yapmakta ve çeşitli dergiler için yazılar kaleme almaktadır.

ÖRNEK ANILAR

Alaycı Macit, Sürtük'ü evden almaya gelen genç züppeden hiç hazzetmemiştir. Züppe erkek, Macit'e Sürtük'ün anlattıklarını aktarır, söylediğine göre Sürtük çok soylu bir aileden gelmiştir. Bunun üzerine Macit hem Sürtük'ün yalanlarını hem de karşısındaki züppe genci alaylı bir dille tiye alır. "Pederiniz de Bayan Mediha gibi eski asilzadelerden demek. Ne kadar iftihar etseniz yeridir. Pederinizin de sizi ailesinin asaletiyle uygun, gayet mükemmel yetiştirdiği görülüyor... (*Sinsi alaycı*) Eser meydanda... Doğrusu canlı, sağlam bir gençlik."

Soğukkanlı İlk sevgilisi evden gizlice kaçmadan önce Macit'le laf dalaşına girmiştir. Kadının bağırıp çağırmalarına rağmen Macit soğukkanlılığını korur. "(*Soğukkanlılıkla ve sinsi alaycı*) Bağırma... Gürültüyü; kavgayı, geçinmenin tuzu biberi sanan karı kocalara bırakalım."

Yaşlı Kadın (Hayriye) (İki yüzlü)

Karakter Aynı semtte yaşayan genç kızların aklını çelen Hayriye, iki yüzlü bir karakterdir. Kirli işlerini ve sinsi karakterini gizlemek için aklını çelmeye çalıştığı kızlara masum biri gibi görünmeye çalışarak oyun oynar.

Aktivite Çevrede gözüne kestirdiği kızların aklını çelerek onları kendi kirli planlarına oyuncak etmekle meşguldür. Macit'in ilk sevgilisi evden Hayriye nedeniyle ayrılmıştır.

ÖRNEK ANILAR

İki yüzlü Hayriye, Sürtük'ün aklını çelmek için gizlice evine girer. Macit'in hizmetçisiyle işbirliği yapmıştır. Hizmetçinin önce yüzüne gülse de, arkasından gerçek karakterini gizleyemez. "*-onun arkasından bakar, tatlı, candan, içten görünen bakışı, gülüşü, birden değişiverir. Kaşları çatılmıştır, dişlerini sıkarak homurdanır- Şıfıntı, yellos, kaltak. Verdiğim paranın yarısını hiç etti. Şimdi beni de kendine ağız birliği yapmak istiyor.*"

Genç Komşu (Hayri Akarsel) (Züppe)

Karakter Macit'in komşusu olan Hayri, züppe bir genç erkektir. Bu karakteristik özelliği giyiminden davranışlarına kadar her halinden belli olmaktadır.

Aktivite Sürtük, Hayri'yi soylu bir aileden geldiğine inandırmıştır. Bu yalana kanan Hayri, Sürtük'ün peşinden dolaşmakta ve onunla evlenmek istemektedir. Bu hususta zengin bir adam olan babasının yardımını alır.

ÖRNEK ANILAR

Züppe Sürtük, Hayri'yi ilk kez Macit'le tanıştırdığında genç adamın Macit'in gözünden tasviri şu şekildedir. "*Genç komşu, dipten görünür. Tam karakteristik, sonradan görme züppe çocuğudur. Her hareketinde bir kendini beğenmiş, bir kendine güven ve ahmak bir iddia vardır.*"